

Драгољуб Секуловић¹

ГЕОСТРАТЕШКИ ПОЛОЖАЈ И ЗНАЧАЈ ГЕОПРОСТОРА ВРАЊСКО-БУЈАНОВАЧКА КОТЛИНА

Увод

Геопростор који захвата објекат Врањско-бујановачка котлина је током историје имао значајну улогу и посебно место, због свог положаја у односу на рејоне, правце ратних дејстава и протезање граница између држава. Простор-објекат је посебно карактеристичан због демографског чиниоца који се огледа кроз вишенационалну насељеност.

Северни део општине Врање насељавају претежно Срби, док је јужни и југозападни претежно насељен Албанцима. Централни простор са градом Бујановцем је насељен са Србима, Албанцима и Ромима. Ослањајући се својим југозападним делом на простор Косова и Метохије (КиМ), створена је директна демографска веза готово етничко чистог Албанског простора са територијом насељеном Албанцима на КиМ. Због наведених и низа других географских чинилаца Врањско-Бујановачка котлина се налази у склопу критичног простора Балканског полуострва.²

Повлачењем снага војске и полиције са КиМ 1999. године Врањско-бујановачка котлина једним својим делом поприма посебан значај. Тежња албанских екстремиста и сепаратиста да на овом простору преслика сценарио са КиМ са крајњим циљем припајања Косову и Метохији, проузроковало је низ догађаја. Једна од карактеристика збивања на овом простору последњих година је албански тероризам на једној, као и мере снага безбедности³ у борби против истог, на другој страни. Активности терориста са циљем дестабилизације простора, као и активности снага безбедности указују на то да географски чиниоци као што су рељеф, насеља и становништво имају кључну улогу и у значајној мери утичу на ефикасност противтерористичке борбе у ужем, односно на ефикасност безбедносне контроле територије у ширем смислу.

Савремена геополитичка стварност и збивања на овом простору указују на то, да се политичка стабилност и целокупна безбедност у ре-

¹ Др Драгољуб Секуловић, Војна академија, Београд.

² Посматрано са геостратешке тачке гледишта "критичним простором" неке географске регије сматра се онај део који, када се њиме овлада, обезбеђује стратегијску позицију која пресудно утиче на даљи ток војних операција.

³ Појам „снаге безбедности“ се у последње време чешће употребљава, а односи се на снаге Војске, МУП-а и Жандармерије.

гиону мора одржавати ангажовањем полиције и војске и у времену које предстоји.

Географски положај и границе

Врањско-бујановачка котлина, као геостратешки објекат, својим положајем у односу на садашња политичка збивања у нашој земљи, има веома велики значај. Котлина обухвата делове територије трију општина: Врања, Бујановца и Прешева. У вези са геополитичким збивањима, нарочито од доласка међународних снага на КиМ, Врањско - Бујановачка котлина се може, једним својим делом поистоветити са појмом „Југ Србије“⁴.

Геопростор котлине је са југа ограничен државном границом према БЈР македонији, односно Прешевском повијом која га одваја од Скопско – кумановске котлине, са истока венцем планина Рујан и Дукат, са југозапада и запада административном линијом према КиМ⁵, док је са северозапада ограничен планином Кукавицом. На северу Грделичка клисура одваја операцијски објекат од Лесковачко – Нишке котлине, док је са североистока ограничен планином Варденик.

Величина и облик

Котлина је издужена у облику елипсе. Географски се простире меридијанским смером: југозапад-североисток. Издуженог је облика и ограничена је на северу планинама Гољак и Кукавица, на истоку планинама Бесна Кобила, Широка планина и Рујан, а на југу државном границом са Македонијом и на западу планином Црном Гором, Кончуљском клисуром

⁴ Југ Србије обухвата простор Централне Србије. Географски посматрано територија општина Прешево, Бујановац и Медвеђа налазе се на југоистоку Србије. Узимајући у обзир да се је термин „југ Србије“ у државним институцијама од 2001. године и даље односио, пре свега, на општине Прешево, Бујановац и Медвеђа, може се рећи да Врањско-Бујановачка котлина као операцијски објекат има тесне везе са појмом „југ Србије“.

⁵ Административна линија (а/л) према КиМ се протеже северним делом планинског масива Скопске Црне горе, чије се брдско-планинско било пружа до Кончуљске клисуре којом протиче Биначка Морава пробијајући се из Гњиланског басена у Моравску долину. Северно од Кончуљске клисуре а/л се протеже правцем југ-север дуж брдско-планинских предела западно од града Врања све до Пољанице и самим тим ограничава Врањско – Бујановачку котлину са запада. Рељефни појас уз а/л је насељен албанским становништвом преко 95%.

и планином Планице (тг 1045). Дужа дијагонала пружа се правцем: Прешевска повија-Бујановац-Врање-с. Корбовац, а краћа с. Ново Село-с. Клиновац-с. Давидовац-с. Вртогош.

Посматрано са територијалног аспекта Врањско – бујановачку котлину сачињавају Врањска котлина, Бујановачка котлина са Прешевском повијом. Површина⁶ објекта је око 1.524km², са 204 насељена места, од којих су Врање, Врањска Бања, Бујановац и Прешево насеља градског, док су остала сеоског типа.

Географске карактеристике рељефа

Рељеф Врањско–бујановачке котлине је брдско планински. Земљиште по уздужној оси котлине у захвату комуникације Прешево-Бујановац-Врање је брдско са надморском висином од 400 до 500m. Југоисточно и северозападно од уздужне осе доминирају рељефни облици ниских и средњих планина са заобљеним врховима и јако израженом ерозијом. Планинско земљиште је испресецано са великим бројем вододелница, долина, превоја и клисура који ограничавају и каналишу проходност.

Карактеристике рељефа у југозападном делу су посебно битне узимајући у обзир да се објекат тим делом наслања на простор КиМ. Актуелна политичка ситуација у периоду од 1999. г. до данас и даље овај простор чини актуелним у безбедносном смислу. Постојање већег броја клисура и јаруга које са КиМ изводе у Прешевску повију и Бујановачку котлину, ствара могућност убацивања терориста са циљем дестабилизације овог дела Србије.⁷

Доминантни рељефни објекти. Врањско–бујановачку котлину карактерише постојање неколико доминантних рељефних објеката: брда, ниске и средње планине.

На јужном делу котлине, непосредно уз државну границу са БЈР Македонијом, доминира Прешевска повија која се протеже правцем исток-запад и представља границу између Кумановске и Прешевске долине. Она се тешко уочава зато што се од околних долина издиже 30-40m, али је и као таква веома доминантан и значајан рељефни објекат Врањско – Бујановачке котлине. На истоку се ослања на јужне падине планине Рујан, док

⁶ Подаци узети из катастра општина Врање, Бујановац и Прешево.

⁷ Маја месеца 2001. године такозвана “Ослободилачка војска Прешева, Бујановца и Медвеђе-ОВПБМ” је са територије КиМ и КЗБ убацила терористичку јединицу у с. Ораовица ради оружане побуне. За убацивање су коришћени природно проходни пролази који изводе са КиМ на територију Прешевске долине. Снаге безбедности су успешном акцијом онеспособиле и онемогућиле убачену јединицу у остваривање крајњег циља.

се на западу ослања на североисточне огранке планине Скопска Црна Гора. На Повији се, гледајући од истока према западу, издвајају следећи објекти: јужне падине планине Рујан, Мали и Велики Орљак, Маминско брдо, Чукарички рид и Козјак.

Прешевска повија својим положајем и карактеристикама раздваја Врањско – Бујановачку котлину од Скопске – Кумановске долине. Без обзира што објекти у захвату комуникације нису наглашено високи (Мали и Велики Орљак, Маминско брдо, Чукарички рид) доминирају над Кумановском долином.

Југоисточно и источно од уздужне осе објекта доминантни рељефни облици су повезани у две целине и то у склопу планина Рујан и Дукат, које спадају у ниске планине. Својим протезањем раздвајају Врањско – Бујановачку котлину од корита реке Пчиње и планинског масива који се ослања на границу са Републиком Бугарском, а самим тим већи број повезаних али и самосталних облика планина чини јак периферни ослонац операцијског значаја. Планине су веома ретко насељене. Што се вегетације тиче планина Дукат је знатније богатија вегетацијом о планине Рујан, која је претежно гола.

Са гребена планина, на запад према Прешевској долини, Бујановачкој и Врањској котлини спушта се већи број бочних гребенова који се утапају у делимично равничарски појас у захвату реке Јужне Мораве.

На североистоку доминантни објекти су повезани у обронке планине Варденик. Простор је значајно богатији вегетацијом за разлику од планина Рујан и Дукат. Проходност је ограничена правцима, малог броја, за технику проходних путева. Рељефни облици су из групе ниских и средњих планина са веома ретком насељеношћу.

У северном делу посебну пажњу привлачи улазак у Грделичку клисуру која представља саобраћајно уско грло. Западно и источно од тока реке Јужне Мораве, која представља осу клисуре, уздижу се веома стрми рељефни облици до висине око 1.000 m, који су веома погодни за маневар. У северозападном делу издвајају се обронци планине Кукавице повезаних у целину, надморске висине од око 1.000 m. Рељеф доминира над осом северозападног дела објекта.

Рељефни облици који у последњих неколико година заузимају посебно геостратешко место, и дају посебан карактер Врањско–бујановачкој котлини се налазе у западном и северозападном делу, односно раздвајају котлину од Гњиланске и Косовскокаменичке котлине. Ради се о облицима рељефа из групе ниских и средњих планина. Простор је претежно пошумљен, нарочито у средишњем делу. Планински облици се свом дужином благо спуштају у средишњи део котлине. Река Биначка Морава својим током кроз Кончуљску клисуру, и сама клисура, дели ову целину на два дела: *јужни део* од границе према Македонији (Стража-тт 1.110 m) до реке

Биначка Морава и *северни део* од реке Биначка Морава (Мечија глава-тт 586 m) до Св. Илије изнад Врања (тт 586 m). Простор је у јужном делу гушће, док је северни део веома ретко насељен.

Између планинских врхова, правцем северозапад-југоисток простиру се велики број увала и јаруга, које управно секу а/л са КиМ.

Хоризонтална рашчлањеност. Врањско–бујановачка котлина има облик уздужне брдско планинске котлине. Земљиште по уздужној оси је у облику корита са особинама равничарског земљишта у захвату комуникације. На ивицама издижу се рељефни облици до висине ниских планина. Доминантни објекти се налазе на периферији и омогућавају успешно вршење контроле територије.

Утицај рељефа на припрему, организовање и извођење противтерористичких дејстава. У савременим геополитичким и војним збивањима у нашој земљи, Врањско – бујановачка котлина заузима посебно место. Једна од карактеристика актуелности је и тероризам који спроводе албански екстремисти и сепаратисти. Рељеф у овом делу геопростора пружа повољне могућности албанским екстремистима за извођење терористичких аката.

С друге стране, брдско планински предео јужног и југозападног дела котлине пружа и одређене погодности за организовање и вођење противтерористичке борбе. Ако је предуслов успешног вођења противтерористичке борбе потпуна контрола територије, онда се може рећи да посудањем доминантних узвишења и контролом каналисаних праваца (природних отвора) може да се постигне висок проценат контролисаности територије. Постојање великог броја јаруга, кланаца, планинских стаза, раскрсница и путева омогућава правилним избором тактике, постављање заседа и неутралисање евентуалних терористичких група. На другој страни претежна пошумљеност југозападног дела котлине и отежана проходност у њеном већем делу отежава планирање, организовање и вођење противтерористичке борбе.

Географска обележја становништва

Становништво је насељено у градска и сеоска насеља општина Врање, Бујановац и Прешево. У односу на осу објекта-котлине, западни део је знатно насељенији од источног. Градска насеља се налазе у захвату осе објекта, с тим што су Врање, Бујановац и Прешево западно од осе објекта, док је Врањска Бања источно од осе операцијског објекта.

Сеоска насеља у јужном и југозападном делу објекта су знатно гушће насељена од сеоских насеља у северном и североисточном делу. Може се закључити да је становништво операцијског објекта претежно насељено у унутрашњост објекта, док је насељеност периферних простора веома слаба.

Густина и територијални распоред становништва. Врањско-бујановачку котлину карактерише наглашена густина становништва у јужном и југозападном делу и веома ретка насељеност у северном и североисточном делу. Просечна густина насељености је 108 становника по квадратном километру (ст/км²). Становништво је у највећем броју сконцентрисано у четири градска насеља. Највећи проценат насељен је у гарду Врању, затим Бујановцу, Прешеву и Врањској Бањи. У северном делу операцијског објекта релативно мали проценат становништва је насељен у сеоским насељима, док је у јужном и југозападном делу карактеристична наглашена насељеност сеоских насеља.

Општа је карактеристика да је становништво распоређено у захвату уздужне осе операцијског објекта у највећем проценту, док веома мали број становника живи на периферији. Густина насељености у северном делу је знатно мања него у јужном делу објекта.

Национални састав. Врањско-бујановачка котлина је претежно насељена српским, албанским и ромским становништвом. Северни и североисточни простор насељен је са већинским српским, док је јужни и југозападни простор насељен већинским албанским становништвом. Централни део објекта који представља град Бујановац са околином насељен је са сва три ентитета (табела 1).

Табела 1. – Национална структура објекта по општинама

Р. бр.	Националност	Врање	Бујановац	Прешево	Укупно	У %
1	Срби	81.276	14.789	2.986	99.051	59,92
2	Албанци	95	23.681	31.098	54.788	33,14
3	Роми	4.647	3.867	322	8.836	5,35
4	Остали	987	374	144	1.505	0,92
5	Непознато	172	589	354	1.115	0,67
6	УКУПНО	87.177	43.300	34.904	165.295	100,00

Извор: Обрада аутора према Попису становништва, домаћинства и станова, СЗС, Београд, 2002.

Из табеле се може уочити да у општинама Бујановац и Прешево има укупно 943 лица означених непознатим приликом пописа 2002. године. Велики број тих лица су припадници тзв. Ослободилачких војски које и поред успостављања релативног мира у овом делу операцијског објекта, и даље постоје као криминалне организације које се, између осталог, баве и тероризмом. Улога екстремног крила албанског становништва се веома често испољава кроз позивање народа на бојкот покушаја државних органа да у овом простору заведе трајни ред.

Карактеристичан простор операцијског објекта је јужни и југозападни део који се наслања на територију КиМ а који је насељен претежно

албанским живљем. Евидентно је да у последњих неколико година албанско становништво није лојално држави а самим тим и отежава функционирање државе на овим просторима.

Старосна и полна структура становништва. Просечна старост становништва Врањско-бујановачке котлине је око 33 године. Посматрајући објекат као целину, а на основу статистичких података, становништво у северном делу операцијског објекта је старије од становништва у централном и јужном делу (табела 2). Старосна структура неповољно утиче на припрему, организовање и извођење мобилизације и регрутног контингента јер на Албанско способно становништво, из познатих разлога, не може се рачунати.

Може се закључити да је старосна структура становништва операцијског објекта повољна што се тиче старости ратно способног становништва са једне стране, а неповољна због општег односа албанског дела према Војсци и држави.

Табела 2. – Старосна и полна структура становништва по општинама

Год.	Пол	Врање	Бујановац	Прешево	Укупно
0 - 4	С	4.733	3.583	3.366	11.682
	М	2.461	1.843	1.753	6.057
	Ж	2.272	1.740	1.613	5.625
5-9	С	5.413	4.250	3.955	13.618
	М	2.795	2.192	2.053	7.040
	Ж	2.618	2.058	1.902	6.578
10-14	С	5.919	3.920	3.710	13.579
	М	3.027	2.039	1.886	6.952
	Ж	2.922	1.881	1.824	6.627
15-19	С	6.284	3.488	3.233	13.005
	М	3.208	1.799	1.749	6.756
	Ж	3.076	1.689	1.484	6.249
20-24	С	6.335	2.990	2.506	11.831
	М	3.192	1.541	1.304	6.037
	Ж	3.143	1.449	1.202	5.794
25-29	С	6.195	3.194	2.496	11.885
	М	3.189	1.562	1.167	5.918
	Ж	3.006	1.632	1.329	5.967
30-34	С	6.119	3.445	2.684	12.248
	М	3.139	1.716	1.262	6.117
	Ж	2.980	1.729	1.422	6.131
35-39	С	6.157	3.025	2.356	11.538
	М	3.159	1.581	1.171	5.911
	Ж	2.998	1.444	1.185	5.627
40-44	С	6.416	2.542	2.013	10.970
	М	3.275	1.354	1.012	5.641
	Ж	3.140	1.188	1.001	5.329

Год.	Пол	Врање	Бујановац	Прешево	Укупно
45-49	С	6.851	2.123	1.572	10.546
	М	3.548	1.104	769	5.421
	Ж	3.303	1.109	804	5.143
50-54	С	6.140	1.883	1.124	9.147
	М	3.193	899	499	4.591
	Ж	3.027	984	625	4.556
55-59	С	4.271	1.813	1.312	7.396
	М	2.134	877	608	3.629
	Ж	2.137	936	704	3.767
60 -64	С	4.511	1.825	1.226	7.562
	М	2.154	883	612	3.649
	Ж	2.357	942	614	3.913
65 и више	С	11.240	4.315	2.634	18.189
	М	4.713	1.900	1.196	7.809
	Ж	6.502	2.415	1.438	10.380
Непознато	С	675	906	716	2.297
	М	287	417	320	1.024
	Ж	388	489	396	1.273
Предшкол. деца	С	6.810	5.244	4.887	16.941
	М	3.553	2.712	2.533	8.798
	Ж	3.257	2.532	2.354	8.143
Пунолет. становни.	С	67.488	29.376	21.866	118.730
	М	33.259	14.512	10.594	58.365
	Ж	34.229	14.864	11.273	60.366
Просечна старост	С	34,4	32,3	29,3	33,0
	М	36,4	31,5	28,5	32,1
	Ж	38,4	33,2	30,2	33,9

Извор: Обрада аутора према Попису становништва, домаћинства и станова, СЗС, Београд, 2002.

Утицај становништва на ефикасност контроле територије. Појавом терористичких акција као проблем јединица Војске и МУП-а јавила се неопходност вођења противтерористичке борбе. Противтерористичка борба у ужем смислу представља непосредан сукоб између јединица органа власти и терориста. У ширем смислу она представља непрекидну контролу територије на којој постоји вероватноћа терористичких акција. Јужни и Југозападни део Врањско – бујановачке котлине је у последњих неколико година карактеристичан по оваквим збивањима. После уласка међународних снага безбедности у Копненој зони безбедности (КЗБ) 2001. године албански екстремисти су наставили са терористичким акцијама које су за последицу имале људске жртве и материјалну штету у више наврата. У складу са развојем опште ситуације послови контроле територије су осавремењивани тако да данас имамо веома ефикасан систем који је резултовао релативно стабилним стањем у овом делу операцијског објекта.

Када говоримо о утицају становништва на ефикасност контроле територије онда можемо рећи да становништво у северном делу операцијског објекта позитивно утиче на ефикасност контроле територије, док становништво у јужном и југозападном делу негативно утиче на ефикасност контроле територије из нама познатих разлога.

Простор од границе са БЈР Македонијом преко села Миратовац, Трнава и Норча повезује град Прешево са селима Лојане и Ваксинце на македонској територији и постоји стална вероватноћа «преливања» терористичких група на нашој државној територији. Села Ораовица, Црнотинце, Рајинце, Летовица и Несалце су села која чине демографску везу Прешевске удолине са Бујановачком котлином.

Села су наглашено насељена, а становништво у највећем броју случајева не сарађује са снагама безбедности које врше контролу територије.

Пут Прешево–Церевајка–Гњилане свакодневно прелази велики број лица на КиМ и обратно па је самим тим вероватноћа отицања података о распореду и покретима снага безбедности свакодневно велика. Овај проблем је постао наглашенији развојем мобилне телефоније.

Може се закључити да становништво операцијског објекта различито утиче на ефикасност контроле територије. Његов утицај у северном и североисточном делу је повољан самим тим што је становништво вољно да сарађује са снагама безбедности. У јужном и југозападном делу операцијског објекта становништво неповољно утиче на ефикасност контроле територије зато што велики проценат непосредно сарађује и потпомаже деловања екстремног дела албанског народа који живи са једне и друге стране административне линије.

Географске карактеристика насеља

У Врањско-бујановачкој котлини постоје четири градска и двестотине сеоска насељена места. Када говоримо о градским насељима можемо рећи да су то претежно савремена српска градска насеља са видљивим остацима турске градње.

Типови и просторни распоред. Град Врање као највеће градско насеље смештен је у средишњем делу Врањске котлине на источним падинама брдско-планинског масива са највећим врхом Свети Илија (тт 1.271). Ужи центар града карактеришу савремене стамбене зграде. Јужни део карактерише већи број породичних стамбених објеката савременог типа, док северни део града карактеришу старе куће и уске улице.

Варош Врањска Бања је увучена у источни рукавац котлине. Место има основна обележја градског насеља само у ужем центру док је већи део

сеоског облика. Објекти у центру вароши су савремене зграде док су објекти према периферији претежно породичне куће класичне српске градње. У једном делу вароши још има остатака турске градње. Варош карактерише постојање извора термоминералне воде.

Град Бујановац је размештен у централном делу Бујановачке котлине у рејону раскрснице путних праваца Врање-Куманово и Бујановац-Гњилане. Место има обележја градског насеља у строгом центру док је периферни део уређен у сеоском облику. Објекти у насељу су претежно савремени са остацима турске градње у мањим деловима.

Прешево је једно од четири градска насеља смештено у јужном делу операцијског објекта. Топографски ово градско насеље се налази на источним падинама продуженог северног брдско планинског била Скопске Црне Горе. Без обзира што само место због густине насељености разматрамо као градско насеље, оно осим најстрожијег центра има обележја сеоског насеља. Сама унутрашњост насеља карактеришу веома уске улице. Породичне куће су ограђене са високим бетонским зидовима. Град је готово спојен у једну целину са с. Ораовица.

Када говоримо о сеоским насељима онда можемо рећи да су села у северном и североисточном делу операцијског објекта разбацаног типа и веома слабо насељена. У захвату уздужне осе операцијског објекта, а нарочито од града Врања па све до државне границе са БЈР Македонијом села су збијеног типа и знатније насељена. Села на источној и североисточној периферији карактеришу куће зидане од трошног материјала и најчешће су запуштене. У селима која се налазе у захвату комуникације, а између градских насеља, највећи део кућа су савременог типа зидане од тврдог материјала. У селима јужно од Бујановца која су насељена етнички чисто албанским становништвом, највећи део кућа је опасан бетонским зидовима и свака кућа у појединим случајевима може представљати отпорну тачку.

У групи великог броја села Бујановачке котлине и Прешевске долине насељених готово чисто албанским становништвом, посебно место заузима село Велики Трновац који је преко Косовске улице територијално повезан са градом Бујановац. Село има око 7.000 становника. Стамбене зграде су савремене и опасане јаким бетонским зидовима. Унутрашњост породичних „авлија“ је велика непознаница па самим тим и погодан простор за разне активности непријатељског карактера.

Појас у захвату комуникације Врање–Куманово од границе према БЈР Македонији па до Бујановца карактерише постојање већег броја густо насељених села у којима наглашено преовлађује албанско становништво.

Може се закључити да Врањско-Бујановачку котлину карактерише распоређеност градских и већих сеоских насеља у захвату уздужне осе операцијског објекта. На периферији објекта се налазе мања насеља.

Саобраћајна повезаност насеља. Кроз Врањско–бујановачку котлину по њеној уздужној оси пролази комуникација Лесковац–Скопје која чини уједно и основицу саобраћајних веза и самог операцијског објекта. Посебан значај има магистрални пут који ће у догледно време бити изграђен као ауто пут. Значајнији регионални путеви који се од главне комуникације одвајају правцима ка северозападу, западу, југоистоку и истоку су: Врање–Големо Село–Лесковац, с. Давидовац–Трговиште, с. Давидовац–Прохор Пчињски–Куманово, Бујановац–Косовска Каменица, Бујановац–Гњилане и Прешево–Гњилане. Ови путеви чине основу саобраћајне повезаности градских и сеоских насеља Врањско–Бујановачке котлине. До једног броја забачених села у условима лошег времена и зими, проходност је отежана. И поред свега, може се закључити да је саобраћајна повезаност насељених места операцијског објекта повољна.

Утицај насеља на могућност извођења терористичких дејстава. У теоријском разматрању терористичких дејстава насеља заузимају посебно место. Савремене терористичке акте, између осталог, карактерише њихова урбаност тј. Да се иста веома често реализују у урбаним срединама са различитим циљевима.

Од доласка међународних снага на КиМ па до данас овај простор карактерише релативно велики број терористичких аката који су за последицу имали људске жртве и материјалну штету. Код свих аката насеља су одиграла велику улогу, крајње негативну у односу на снаге које врше контролу територије. Могућност да се мања или већа група терориста, после извршеног терористичког акта, сакрије у неко село са малом вероватноћом проналажења је велика, што је пракса и показала.

Разграната мрежа криминала чији је центар Велики Трновац омогућава и даље непрекидан проток информација, дроге, наоружања и друге шверцоване робе. У свим овим криминалним радњама насеља у јужном и југозападном делу операцијског објекта која су претежно насељена албанским становништвом непрекидно играју кључну улогу.

Ако узмемо у обзир постојање дела становништва који је непријатељски расположен према снагама које врше контролу територије и органа власти уопште, постојања сакривеног наоружања, онда је логично очекивати и терористичке акције. Насеља која су размештена на простору од Бујановца према државној граници са БЈР Македонијом и од Бујановца према Косовско каменичкој котлини стварају повољне могућности за планирање, организовање и извођење терористичких аката.

Може се закључити да су насеља како градска тако и сеоска у јужном и југозападном делу операцијског објекта са свим својим карактеристикама подесна за ескалацију тероризма.

Утицај насеља на могућност организовања и извођења противтерористичких акција и контролу територије. Противтерористичка акција је сама по себи веома компликована, тешка за планирање, организовање и извођење. Тежина противтерористичке акције је условљена великим бројем чиниоца који најчешће отежавајуће утичу на успешност исте. Један од највећих утицаја на њено вођење имају насељена места.

Насеља Врањско-бујановачке котлине, како градска тако и сеоска, различито утичу на могућност и ефикасност вођења противтерористичке акције. У северном и североисточном делу операцијског објекта насеља имају позитиван утицај док насеља у јужном и југозападном делу, због опште познатих околности, имају негативан утицај на извођење противтерористичке акције, тј. борбе и контролу територије. Постоје многе чињенице које потврђују ову констатацију. Једна од њих је да велики проценат становништва, нарочито омладине, подржава дејства и деловања екстремног албанског становништва.

Насеља у јужном и југоисточном делу операцијског објекта претежно су смештена на источним обронцима северног продужетка Скопске Црне Горе. Предео је брдско планински и карактерише га релативно велики број пошумљених мањих или већих јаруга које изводе са простора КиМ у рејоне и села насељених претежно албанским становништвом.

На овом простору постоје погодни услови за преливање дејстава у јужни и југозападни део операцијског објекта. Насеља у овом делу су погодне основице за извршење терористичких аката, а самим тим отежавају организовање и вођење противтерористичке акције. Затвореност породичних дворишта која су опасана високим зидовима отежавају прикупљање података о евентуалним активностима са циљем терористичког организовања и деловања.

Насеља су погодна за пружање јаког отпора снагама безбедности односно снагама које воде противтерористичку борбу. Породичне зграде опасане са дебелим бетонским зидовима у одређеном моменту могу да представљају отпорну тачку свака за себе понаособ или група кућа уско збијених једна уз другу.

Густа насељеност исто тако има битан утицај на вођење противтерористичких акција јер све акције са циљем неутралисања и уништавања терористичких група могу да буду окарактерисане као прекомерна употреба силе од стране регуларних снага.

На крају, насеља на југу и југозападу операцијског објекта, пружају непрекидне могућности дејства терористичких група по снагама које врше контролу територије а самим тим условљавају велике губитке.

Ако противтерористичку борбу посматрамо кроз шири појам као контролу територије онда можемо рећи да насељена места у Врањско-бу-

јановачкој котлини различито утичу на исто, а у зависности у ком делу операцијског објекта се налазе и са којим становништвом су насељена. Њихов утицај на ефикасност контроле територије је сличан као и утицај на успешност вођења противтерористичке борбе.

Закључак

Савремена теорија и пракса везана за проучавање оружаних сукоба указују да је вероватноћа терористичких дејстава много већа од вероватноће извођења класичних дејстава.

Сукоб ниског интензитета је део нове стратегије НАТО алијансе за остваривање својих интереса. Један од основних циљева и задатака стратегије „сукоба ниског интензитета“ је помоћ и подршка противницима режима у државама које се не сматрају пријатељским. Узимајући у обзир да је албанска популација вековни противник режима било које Српске државе, постоји непрекидна могућност искоришћавања исте за ескалацију кризе. Врањско-бујановачка котлина једним својим делом представља погодно тло за стварање криза. На крају, тренутно стање на КиМ је директна последица реализације „стратегије сукоба ниског интензитета“. Узимајући у обзир особености које карактеришу Врањско-бујановачку котлину може се закључити да она заузима посебно место у процесу стабилизације стања у земљи. Геостратешка процена чиниоца операцијског објекта ће још дуго бити предмет рада команди војске и полиције које ће се бавити пословима контроле територије.

Кроз овај рад, циљ ми је био, да дам позитиван допринос објективном процењивању чиниоца који утичу на успех у извршавању задатка. У самом раду тежиште је било на процени рељефа, насеља и становништва у централном и јужном делу објекта. Ценио сам да је исто потребно због актуелности решавања коначног статуса Косова и Метохије.

Литература

- Костић, М. (1965). *Врањско-бујановачка котлина*. Београд: Географски институт.
- Марковић, П. (1994). *Пољопривредни атлас Србије*, други том, Београд.
- Мишовић, С. (2004). *Регионална географија*. Београд: ФЦО.
- Мишовић, С. (1999). Проходност југословенског ратишта – функција војно-географске процене. *Савремени проблеми ратне вештине*, 40/90, Београд: СШОНИД.

- Николић, М. (1998). *Војногеографска процена елемената ратишта СРЈ*, Београд.
- Секуловић, Д. и Милковски В. (2005). Место и улога геопростора Србије и Црне Горе у оквиру приступања систему колективне безбедности. *Општевојни теоријски часопис „Војно дело“*, 4, 9-25.
- *** (2003). *Попис становништва, домаћинства и станова*. Београд: Републички завод за статистику.
- *** (2003). *Прегледно-топографска карта СЦГ*. Београд: ВГИ.